

# ORIENTACIONS PER A PROGRAMAR AMB DISSENY UNIVERSAL I ACCESSIBILITAT (DUA-A)

Et presentem una sèrie d'orientacions pràctiques que et facilitaran la incorporació dels **principis del disseny universal i l'accessibilitat** quan programes les teues unitats didàctiques o qualsevol activitat d'aula.

Té dues parts: la primera se centra en **identificar barreres i crear un context d'aprenentatge accessible per a tot el grup** i la segona **conté orientacions perquè apliques el disseny universal quan programes** donant oportunitats per a la participació i l'aprenentatge a la diversitat de l'alumnat del grup. Aquestes orientacions constitueixen una **guia oberta** a partir de la qual adequar la programació a les característiques del grup i no ha de considerar-se un instrument tancat sinó un punt de partida.

Aquestes orientacions han sigut elaborades per l'equip del **CEFIRE específic d'educació inclusiva** tenint en compte les exigències de la normativa vigent <sup>1</sup>i les aportacions de la psicologia cognitiva, la neurociència i la pedagogia. En el CEFIRE trobaràs formació per a conèixer en profunditat aquest marc de treball i recursos pràctics complementaris (<https://portal.edu.gva.es/cefireinclusiva/va/dua-a/>).



<sup>1</sup> RESOLUCIÓ de 4 de maig de la Secretaria Autònoma d'Educació i Formació Professional per la qual s'estableixen el marc i les directrius d'actuació a desenvolupar durant el tercer trimestre del curs 2019-2020 i l'inici del curs 2020-2021, davant la situació de crisi ocasionada per la COVID-19 (article 3. Principis generals).

DECRET 104/2018, de 27 de juliol, del Consell, pel qual es desenvolupen els principis d'equitat i d'inclusió en el sistema educatiu valencià (article 4. Línies generals d'actuació).

ORDRE 20/2019, de 30 d'abril, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es regula l'organització de la resposta educativa per a la inclusió de l'alumnat en els centres docents sostinguts amb fons públics del sistema educatiu valencià (article 14. Adequació personalitzada de les programacions didàctiques).

## FES LA TEUA AULA ACCESSIBLE

Aquesta primera eina facilita la creació d'un context accessible ja que guia cap a un **major coneixement del grup**. Planteja una sèrie de qüestions que, si no es tenen en compte, podrien constituir barreres per a la presència, la participació o l'aprenentatge de l'alumnat del grup. És, per tant, recomanable que tot l'equip docent, coordinat pel tutor o la tutora, amb l'assessorament de l'equip d'orientació educativa o el departament d'orientació educativa i professional y i dels professionals de suport (PT, AiL), treballa de manera col·laborativa per a respondre a les qüestions plantejades.

Quan la resposta siga negativa, requerirà que es dissenye una proposta per a millorar l'accessibilitat i serà fonamental que es tinga en compte sempre que es programe qualsevol activitat amb el grup.

<b>ACCESSIBILITAT FÍSICA</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
Tot el teu alumnat pot desplaçar-se, arribar, entrar i romandre en els diferents llocs de manera còmoda?			
Tot el teu alumnat pot participar en qualsevol activitat sense trobar dificultats físiques?			
Tot el teu alumnat pot agafar i manipular objectes còmodament (ús de material escolar, informàtic, etc.)?			
S'afavoreix un entorn en el qual l'alumnat amb alguna discapacitat puga tindre la màxima autonomia?			
Es tenen en compte les qüestions d'ergonomia perquè siguen facilitadores de l'aprenentatge per a tot el teu alumnat?			
Tot l'alumnat en la teua classe pot participar sense problemes econòmics en les activitats o tindre el material necessari?			
Les activitats es dissenyen perquè l'alumnat amb problemes de salut (asma, al·lèrgies o altres malalties o condicions de salut) puga participar?			
<i>Altres?</i>			
<b>ACCESSIBILITAT SENSORIAL</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
Tot l'alumnat pot accedir sense dificultats, a través dels sentits, a la informació necessària per a realitzar activitats, manipular objectes i desplaçar-se pels entorns?			
En el cas que tingues en la teua classe algun alumne o alguna alumna amb problemes d'audició (sordesa o hipoacúsia), tens en compte les seues necessitats en el disseny d'activitats?			
En el cas que tingues en la teua classe algun alumne o alguna alumna amb problemes de visió (ceguesa, baixa visió, daltonisme, etc.), tens en compte les seues necessitats en el disseny d'activitats?			
En el cas que tingues en la teua classe algun alumne o alguna alumna amb hipo o hipersensibilitats sensorials, tens en compte les seues necessitats en el disseny d'activitats?			
En el cas que tingues en la teua classe algun alumne o alguna alumna amb problemes hàptics (relacionats amb el tacte), tens en compte les seues necessitats en el disseny d'activitats?			
El sistema que anuncia el canvi de classe és perceptible per tot l'alumnat?			
<i>Altres?</i>			

<b>ACCESSIBILITAT COGNITIVA</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
El teu alumnat entén les activitats, comprén el que passa a l'aula i sap utilitzar els materials necessaris per a realitzar activitats?			
Les activitats són predictibles? Sap el teu alumnat el que ha de fer i el que se li demanarà?			
El teu alumnat entén el que passarà al llarg de la setmana i cada dia? La planificació del temps/horari i activitats estan visibles?			
Està previst un sistema, conegut pel teu alumnat, per a avisar en el cas que hi haja canvis en les classes (canvis de lloc, professorat, etc.) o si hi ha activitats extraordinàries?			
Sap el teu alumnat a qui acudir en el cas que tinga un problema a l'escola?			
Les activitats estan adequades als diferents nivells de comprensió del teu alumnat?			
El disseny i contingut de l'activitat tracta d'eliminar qualsevol possible perjudici, parcialitat o tracte injust?			
Els materials i el contingut de l'activitat tenen en compte la perspectiva de gènere? i les diferències culturals?			
Tot el teu alumnat té adquirits els coneixements bàsics necessaris?			
A més de la memorització, utilitzes altres estratègies per a ajudar el teu alumnat a recordar la informació?			
Quan demanes al teu alumnat que utilitze habilitats organitzatives complexes dónes opcions per a aquells/as que necessiten utilitzar habilitats més senzilles?			
Utilitzes textos amb diferents nivells de vocabulari i de comprensió lectora adequats als diferents nivells del teu alumnat?			
Utilitzes formats complementaris de presentació de la informació (visual, auditiu, gestual, digital, etc.)?			
Utilitzes diferents maneres d'avaluar?			
Tens en compte a l'alumnat que pot necessitar diferents formats, organització, temps o suports complementaris per a expressar el coneixement?			
Els materials i recursos de l'aula estan organitzats i etiquetats? Tot el teu alumnat sap trobar i guardar el material en el seu lloc?			
En el cas que tingues en la teua classe algun alumne o alguna alumna que requereix algun suport o ajuda específica per a la comunicació, tens en compte les seues necessitats en el disseny de les activitats?			
En la teua classe, tot l'alumnat pot comunicar-se sense cap problema ocasionat per desconeixement de les llengües vehiculars?			
<i>Altres?</i>			
<b>ACCESSIBILITAT EMOCIONAL</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
El teu alumnat se sent capaç de realitzar les activitats que es proposen en classe?			
Dissenyes la tasca i els requisits de la matèria perquè tot l'alumnat se senta segur en el seu acompliment?			
El teu alumnat es maneja amb soltesa en els diferents entorns d'aprenentatge?			
S'afavoreix un entorn d'aula en el qual tot l'alumnat puga tindre la màxima autonomia?			
El teu alumnat sap utilitzar adequadament els materials i recursos de l'aula?			
Les activitats d'aula permeten mobilitzar i visibilitzar les capacitats de tot el teu alumnat?			

El teu alumnat se sent competent, acollit i segur?			
En el cas que tingues en la teua classe algun alumne o alguna alumna amb història de fracàs escolar, tens en compte les seues necessitats en el disseny de les activitats?			
Quan dissenyes les activitats, tens en compte si algú en la teua classe està vivint una situació familiar o personal que pugui suposar una barrera emocional per a l'aprenentatge i la participació?			
Si arriba algú nou al grup, comptes amb un protocol d'acolliment?			
T'assegures que tot el teu alumnat coneix i entén les normes de convivència de la classe?			
Hi ha establerts procediments de resolució de conflictes coneguts per tots?			
Es compta amb espais o activitats periòdiques que permeten la participació de tot l'alumnat del grup?			
T'assegures que en la teua classe no hi haja ningú que senta que no encaixa en el grup o se senta fora de lloc?			
Altres?			

## PROGRAMA AMB DUA-A

Aquesta eina, complementària a l'anterior, facilita el disseny d'activitats partint dels principis del disseny universal perquè els aprenentatges siguin accessibles. A més, aborda els aspectes fonamentals per a assegurar-nos la **implicació** del nostre alumnat en l'aprenentatge, – considerant la motivació, l'atenció, la memòria, el compromís i la participació–, també trobaràs qüestions per a millorar els processos de **feedback** i, finalment, inclou tres decàlegs per a treballar l'**accés** a la informació, el **processament** i l'**expressió** del coneixement.

### IMPLICACIÓ: motivació, atenció, memòria, compromís i participació

MOTIVACIÓ	SÍ	NO	IDEES DE MILLORA
Quan presentes la tasca introdueixes alguna activitat amb informació nova o incongruent amb els seus coneixements previs per a activar la curiositat i captar l'atenció inicial?			
Davant una proposta de treball, t'assegures que l'alumnat ha entès la finalitat de la tasca?			
Es fan explícites la utilitat i la rellevància del que estan aprenent els i les alumnes? Es vincula amb la seua vida i el seu entorn quan és possible?			
Es planteja alguna situació-problema on es pose en evidència els insuficients coneixements, que té l'alumnat, per a entendre-la o resoldre-la?			
Es donen opcions perquè l'alumnat pugui triar un o diversos aspectes de l'activitat a realitzar?			
Es proposen diferents activitats per a aconseguir un mateix objectiu o treballar continguts similars?			
Tens en compte quin tipus de missatges i instruccions es donen abans, durant i en finalitzar la tasca?			
Té el teu alumnat accessibles en tot moment les indicacions per a la realització de l'activitat amb la finalitat de consultar-les de manera autònoma quan ho necessite?			
En realitzar alguna correcció es destaca tant el que està bé com els errors comesos?			
Has observat quins alumnes/as se centren en l'aprenentatge, quins es focalitzen en els resultats i qui en l'evitació de la tasca?			

En aprenentatges que requereixen dominar una base de coneixements que han de memoritzar-se, utilitzes algun recurs de gamificació?			
<i>Altres?</i>			
<b>ATENCIÓ</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>PROPOSTES DE MILLORA</b>
Amb alumnes, la competència inicial dels quals és molt baixa o amb escassa motivació cap als aprenentatges, utilitzes algun sistema de reforços?			
Focalitzes de forma reiterada l'atenció en la tasca principal?			
T'assegures abans d'iniciar l'activitat que l'alumnat ha entés el que ha de fer i els passos que ha de seguir?			
Al llarg de l'activitat, s'insisteix a l'alumnat en quins aspectes ha de centrar especialment l'atenció?			
Facilites sovint guions de treball respecte del procés que cal seguir?			
Abans de finalitzar una activitat es proporciona "feedback" que permeti confirmar o reorientar l'activitat per a aconseguir el resultat adequat?			
Quan s'ha de treballar amb especial intensitat, es cuiden els estímuls de l'entorn que poden causar distracció?			
<i>Altres?</i>			
<b>MEMÒRIA I SOBRECÀRREGA COGNITIVA</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
Els continguts nous o més importants els presentes durant els primers 20 minuts de la sessió?			
Tens previstes activitats, pràctiques i posades en comú per als moments en què baixa l'atenció?			
Tens en compte els diferents aspectes de la sobrecàrrega cognitiva perquè l'alumnat centre els seus esforços principalment en la càrrega rellevant?			
Comptes amb algunes estratègies per a aconseguir activar o relaxar al grup en fer tasques d'aprenentatge?			
Fas diferents tasques de síntesi en cada fase de l'aprenentatge?			
Incorpores amb freqüència exercicis de repàs intensius?			
Tens en compte el nombre de conceptes o operacions no automatitzades que ha d'utilitzar l'alumne o alumna en realitzar una activitat?			
Tens en compte que la càrrega cognitiva extrínseca és diferent segons la familiaritat amb els conceptes, vocabulari, tipus de tasca... de cada alumne?			
Per a continguts que han de memoritzar-se, es treballen regles que faciliten la memorització?			
<i>Altres?</i>			
<b>COMPROMÍS I PARTICIPACIÓ</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
S'intenta facilitar el nivell òptim d'activació per a cada alumne/a tenint en compte la dificultat de la tasca?			
Es proposen expectatives exigents en els aprenentatges?			
Quan es planteja una activitat, es tenen en compte diversos nivells d'execució per a l'alumnat amb majors i menors competències?			
Es destaquen els progressos, encara que en conjunt l'exercici no estiga correctament resolt?			
Es té en compte de manera explícita i es valora tant l'esforç com el resultat?			
Proposes tasques que hagen de treballar-se necessàriament en interacció amb altres companys i companyes?			
Tens en compte quines situacions propicien un clima d'aula individualista, cooperatiu o competitiu?			

Quan es realitzen activitats de tutorització i aprenentatge entre iguals es valora la implicació i l'esforç?			
Es recorda amb certa freqüència tot el que han progressat des d'un moment donat? (per exemple, revisant i comparant exercicis realitzats en mesos anteriors...)			
<i>Altres?</i>			

## FEEDBACK

<b>EN LA TASCA (<i>feedback</i> bàsic)</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
Quan comentes l'exercici, exposició, etc. que ha fet l'alumne/a assenyales tant el que va fer bé com els errors comesos?			
Les demandes i la tasca s'adeqüen a les competències de l'alumnat?			
Recordes amb freqüència la finalitat i els procediments per a realitzar correctament la tasca?			
Els comentaris i la freqüència a l'hora de proporcionar <i>feedback</i> s'ajusten a cada alumne/a en particular?			
Tens en compte la utilitat i la reacció de l'alumnat als teus comentaris i correccions?			
Intentes que el <i>feedback</i> siga el més immediat possible per a l'alumnat amb menor competència en la tasca proposada? Dilates el <i>feedback</i> per a l'alumnat amb major competència?			
<i>Altres?</i>			
<b>EN EL PROCÉS (<i>feedback</i> d'entrenament)</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
Quan assenyales una errada indiques en què s'ha equivocat i dones alguna pista de com resoldre-la correctament?			
Dones indicacions específiques dels diferents aspectes que podria canviar per a millorar?			
Quan dones indicacions o correccions intentes que siguen concretes evitant la sobrecàrrega cognitiva?			
Quan l'alumnat ho necessita, exemplifiques pas a pas el procés?			
S'anima que l'alumnat s'esforce al màxim?			
<i>Altres?</i>			
<b>PER A L'AUTOREGULACIÓ DEL PROPÍ APRENENTATGE</b>	<b>SÍ</b>	<b>NO</b>	<b>IDEES DE MILLORA</b>
Facilites pautes de correcció, rúbriques... perquè l'alumnat pugui autoavaluar el seu treball?			
Fas preguntes sobre l'activitat realitzada perquè l'alumne/a siga capaç de descobrir els errors comesos?			
S'intenta que cada alumne/a establisca comparacions amb el seu rendiment previ?			
Realitzes sovint activitats d'autoavaluació i coavaluació en la correcció d'exercicis?			
Demanes opinió a l'alumne o alumna sobre quins comentaris o suports sobre la seua tasca l'ajuden més?			
Animes a l'alumne/a per tal que es monitore en realitzar un exercici preguntant-se què he de fer, com estic fent-ho i com ho he fet?			
<i>Altres?</i>			

## ACCÉS A la INFORMACIÓ, PROCESSAMENT I EXPRESSIÓ DEL CONEIXEMENT

<b>ACCÉS A la INFORMACIÓ</b>	
<b>Recomanacions / què fer</b>	<b>Evitar / què no fer</b>
Tindre en compte el principi d'ajustar les característiques de l'estímul a les condicions personals del nostre alumnat en la selecció i adequació de materials i entorns d'aprenentatge.	Seleccionar el material didàctic i els entorns d'aprenentatge sense considerar les condicions personals del nostre alumnat.
Presentar els continguts emprant múltiples vies (verbal, auditiva, visual, etc.) complementant la informació escrita amb oral o gràfica, per exemple, o utilitzant-hi, si és necessari, sistemes augmentatius o alternatius per a la comunicació.	Fer servir una única via i modalitat de presentació dels continguts.
Tindre en compte les necessitats específiques que poden presentar de manera temporal o permanent alguns alumnes (dificultats visuals, auditives...).	Emprar de forma poc flexible els materials i recursos pedagògics, sense tindre en compte les necessitats específiques de l'alumnat.
Cuidar sempre les condicions lumíniques i acústiques dels espais de treball.	No tindre en compte aspectes com la lluminositat de la sala, lluentor, intensitat sonora, sorolls, reverberació, nitidesa en les projeccions, etc.
Assegurar que els recursos tecnològics utilitzats són accessibles per a tot l'alumnat, i realitzar ajustos si és necessari o seleccionar-ne els més adequats.	Utilitzar qualsevol recurs tecnològic sense considerar les possibles barreres d'accés.
Assegurar, a més de l'accessibilitat física i sensorial, que l'organització temporal, els recursos i les activitats són accessibles per a tot l'alumnat.	Organitzar els temps, recursos i activitats de manera homogènia per a tot l'alumnat.
Utilitzar materials amb diferents graus de complexitat conceptual.	Emprar materials i recursos amb la mateixa dificultat conceptual per a tots els i les alumnes del grup.
Seguir els criteris per a fer accessibles els textos (per exemple, utilitzant lectura fàcil) en la selecció i realització de materials amb la finalitat de facilitar-ne la comprensió.	Utilitzar els mateixos materials de lectura per a tot l'alumnat.
Tindre en compte les condicions d'accessibilitat en totes les seues dimensions en les eixides fora del centre, activitats extraescolars, etc.	No considerar els diversos elements de l'accessibilitat en planificar les activitats i eixides fora del centre.
Assegurar que tot l'alumnat coneix i pot manejar els instruments o eines necessàries per a realitzar les activitats.	No considerar les dificultats que pot trobar algun dels estudiants per a manejar els recursos de l'aula o útils de treball.
<b>PROCESSAMENT D'INFORMACIÓ</b>	
<b>Recomanacions / què fer</b>	<b>Evitar / què no fer</b>
Especificar l'objectiu de la tasca i proporcionar guions i pautes d'observació per a la recollida i selecció de la informació.	No especificar la finalitat o no donar pautes per a recollir les dades de manera sistemàtica.
Facilitar criteris de verificació i fiabilitat quan s'utilitzen documents o observacions indirectes.	Assumir les informacions, sense verificar ni valorar-les críticament.
Plantejar, en relació als temes d'estudi, preguntes rellevants sobre els coneixements que té l'alumne/a, siguen de tipus acadèmic o no.	No assegurar-se que l'alumnat coneix el vocabulari i els conceptes bàsics del tema a treballar.
Tindre en compte tots els coneixements que aporta l'alumne/a, procedents de diverses fonts, per a proposar solucions a problemes reals.	No buscar relacions entre el que s'estudia i la seua utilitat en la vida de l'alumnat.

En plantejar continguts acadèmics, qüestions, situacions, problemes, etc. es demanen diferents punts de vista per a analitzar-ho.	Analitzar des d'una única perspectiva els continguts, situacions, problemes...
Treballar explícitament els coneixements declaratius, procedimentals i condicionals.	No fer explícits els coneixements que estem utilitzant.
Donar instruccions clares i precises i mostrar de manera explícita els procediments i raonaments quan s'ensenyen nous continguts, es resolen problemes o es fan tasques complexes.	Donar correctament les instruccions, però no fer de model en ensenyar nous aprenentatges.
Ordenar i reelaborar les noves informacions que es treballen utilitzant diferents formes de representació.	Organitzar i reelaborar els aprenentatges amb la mateixa forma de representació que la font.
Aplicar, en la resolució de problemes, procediments que permeten verificar cadascun dels passos. Des del plantejament fins a la comunicació del resultat.	Tindre en compte únicament la verificació del resultat quan es resolen problemes.
Fer tasques de síntesi amb treballs individuals o grupals intentant aplicar els nous coneixements a altres situacions a més de les estudiades establint comparacions, categories i relacions.	Estudiar els continguts sense relacionar-los explícitament amb altres coneixements.
<b>EXPRESSIÓ DEL CONEIXEMENT</b>	
<b><i>Recomanacions / què fer</i></b>	<b><i>Evitar / què no fer</i></b>
Promoure que l'alumnat comuniqui i expressi el seu coneixement utilitzant diferents vies (orals, escrites, gràfiques, audiovisuals, dramatitzacions...).	Prevaldre una única manera d'expressar els coneixements i comunicar-se.
Incorporar els suports tècnics que permeten, afavorisquen i enriqueixen l'expressió i la comunicació.	No utilitzar suports tècnics en l'expressió i comunicació quan siguin necessaris.
Avaluar de manera contínua en una àmplia varietat de situacions.	Avaluar de manera puntual i d'una sola forma.
Avaluar tant tasques individuals com grupals.	Avaluar únicament l'acompliment en tasques individuals.
Avaluar l'ús que l'alumnat fa dels suggeriments i ajudes en la resolució de les tasques.	No tindre en compte com l'alumnat utilitza les "pistes" o suports que se li faciliten.
Plantejar activitats d'avaluació amb diferents nivells de complexitat cognitiva i que activen diferents recursos cognitius.	Plantejar les tasques d'avaluació molt similars respecte a la seua complexitat cognitiva i respecte als recursos cognitius que han d'activar-se per a la seua resolució.
Proporcionar a l'alumnat en les correccions: a més de la qualificació obtinguda i els encerts/errors, informació sobre les respostes correctes i la manera de millorar tenint en compte el seu punt de partida.	Proporcionar correccions que solament informen dels errors comesos i la puntuació aconseguida.
Facilitar criteris d'avaluació o rúbriques perquè l'alumnat pugui autoavaluar-se o realitzar l'avaluació entre parells.	No facilitar pautes per a l'autoavaluació o coavaluació.
Avaluar en tasques grupals tant els aprenentatges com la implicació i aportacions al grup de cada participant.	Avaluar únicament els progressos en els aprenentatges realitzats.
Tindre en compte en la realització d'exàmens i exercicis l'accessibilitat en la presentació, temps... per a ajustar-ho a les característiques de l'alumne o alumna.	Realitzar proves estàndard, idèntiques en la presentació temps, etc. per a tot l'alumnat.



